

डॉ. गूगल उवाच!

- डॉ. मनोज भाटवडेकर

“तुम्ही म्हणताय खरं की हे औषध मी घ्यावं . पण त्या औषधाचे कितीतरी साइड इफेक्ट्स आहेत . मी गूगलवरच्या अमुक अमुक साइटवर जाऊन हे पाहिलंय . हा बघा संदर्भ .” नितीनने लगेच आपल्या मोबाइलवर तातडीने मला गूगलवरचा संदर्भ दाखवला . त्यात त्याला सुचवल्या गेलेल्या औषधाच्या अनिष्ट परिणामांची यादी होती . “मला मुळात मानसिक आजार नाहीच आहे . माझ्या छातीत दुखतंय हल्ली . सगळ्या तपासण्या नॉर्मल आहेत म्हणून काय झालं? हृदयविकार असलेल्या बारा टक्के लोकांमध्ये ई .सी .जी . तले बदल डॉक्टरांच्या नजरेतून निसटतात . मी माझ्या कार्डिऑलॉजिस्ट डॉक्टरांना हे सांगितलं . थांबा . तुम्हालाही तो संदर्भ दाखवतो .” नितीनने लगेच गूगलवरचा तोही संदर्भ समोर धरला . “एवढंच नाही . भारतातलं सध्याचं हार्ट अॅटॅक्सचं प्रमाण वाढलंय . ही बघा आकडेवारी .” चाळिशीनंतचं हृदयविकाराचं भारतातलं वाढलेलं प्रमाण लगेच गूगलच्या संदर्भासहित दाखवण्यात आलं .

“माझी गेल्या महिन्यात चाळिशी उलटली . हे असं इथे डावीकडे दुखतं . अहो पण कार्डिऑलॉजिस्ट डॉक्टर ऐकूनच घ्यायला तयार नाहीत . त्यांचं म्हणणं एकच- तुम्हाला हृदयविकार नाही . खरं म्हणजे सगळी लक्षणं गूगलनुसार जुळताहेत . छातीत दुखण्याची जागा, वेळ, दुखण्याचा प्रकार सगळं तंतोतंत जुळतंय . दुसरं असं की माझ्या कुटुंबात हृदयविकार आहे . माझे वडील, माझे काका यांना दोघांनाही त्याच कार्डिऑलॉजिस्टचे उपचार चालू आहेत . त्यांना मी हृदयविकाराच्या आनुवंशिकतेबद्दलचे गूगलवरचे दहा पुरावे दाखवले . ते शेवटी माझ्यावर चिडले . म्हणाले, मी डॉक्टर आहे का तुम्ही? हे बघा, मी एक संशोधक वृत्ती असलेला सॉफ्टवेअर इंजिनिअर आहे . इंटरनेटवर जगातलं सगळं ज्ञान आज उपलब्ध आहे . त्याचेच संदर्भ मी देतोय . माझ्या मनाने काहीतरी सांगत नाहीए . मला वाटतं हे डॉक्टरांनी समजून घ्यायला हवं . मी इंटरनेटवरची

वैद्यकीय जर्नल्स नेहमी वाचतो . माझ्या अभ्यासू वृत्तीमुळे मला हे सहजपणे जमतं . पण डॉक्टर कुठल्याच चर्चेला तयार नाहीत . त्यांच्याकडे मी किमान आठ वेळा जाऊन आलो . त्यांना आतापर्यंत इंटरनेटवरचे अनेक संदर्भ दाखवले . पण ते चक्क त्यांच्याकडे कानाडोळा करतात . मला खरोखरच हार्ट अॅटॅक आला म्हणजे? मला त्यांनी सरळ मानसोपचारतज्ञाकडे जायला सांगितलं . मला हे पटलेलं नाही . त्यांनी सांगितलं म्हणून केवळ तुमच्याकडे आलो . आता तुम्हीही म्हणता की माझा आजार मानसिक आहे . मी काय ढोंग करतोय का?”

नितीनला खरोखरच ‘हायपोकॉन्ड्रिअॅसिस’ (Hypochondriasis) नावाचा मानसिक आजार आहे . या आजारात व्यक्तीला वाटतं की आपल्याला एखादा गंभीर शारीरिक आजार आहे . (हृदयविकार, कॅन्सर, एड्स वगैरे .) त्या आजाराची सर्व शारीरिक लक्षणं आपल्याला होताहेत असं वाटून ही व्यक्ती त्या दृष्टीने शारीरिक तपासण्या व्हाव्यात हा आग्रह धरते . शारीरिक तपासण्यांमध्ये काहीही गैर आढळलं नाही तरी त्या व्यक्तीचं समाधान होत नाही . औषधोपचार आणि मानसोपचार यांचा या आजारासाठी उपयोग होतो . नितीनच्या बाबतीत मात्र त्याची बुद्धिमत्ता आणि तथाकथित संशोधक वृत्ती (आणि त्यातून नकळत येणारा अहंकार) हे उपचारातले अडथळे ठरताहेत .

‘जगातलं सगळं ज्ञान इंटरनेटवर उपलब्ध आहे’ या त्याच्या वाक्यात एक बदल सुचवावासा वाटतो- जगातली बरीचशी ‘माहिती’ आज इंटरनेटवर उपलब्ध आहे . माहितीला जेव्हा अनुभूतीची जोड मिळते तेव्हा त्याला ज्ञान म्हणतात . ज्ञानाचा वापर जेव्हा विवेकबुद्धी वापरून केला जातो तेव्हा त्याला शहाणपण म्हणतात . वैद्यकशास्त्रात निदान आणि उपचार या शहाणपणाने करायच्या गोष्टी आहेत. नुसती पुस्तकी किंवा इंटरनेटवरची माहिती वाचून रोगनिदान किंवा उपचार करता येत नाहीत . अनेक वर्षे अनेक रूग्णांना तपासल्यानंतर माहिती- ज्ञान- शहाणपण हा प्रवास साध्य होतो . (अंतःप्रेरणा ही त्याहीपुढची पायरी आहे .) वैद्यकीय व्यवसायाला इंग्रजीत ‘प्रॅक्टिस’

म्हणतात ते काय उगाच? खरं म्हणजे ही एक अखंड चालणारी साधना आहे . (नुसतं वाचन करून स्वतःला शहाणे म्हणवणारे, समर्थ रामदासांच्या मते 'पढतमूर्ख'असतात!)

इंटरनेटवरची माहिती अमुक एका व्यक्तीच्या बाबतीत कशी लागू होईल हे सांगण्यासाठी तज्ज्ञाचीच गरज असते . ती आंधळेपणाने जशीच्या तशी आपल्या बाबतीत वापरणं हे घातक आहे . सुशिक्षितांच्या अंधश्रद्धा वेगळ्या असतात एवढंच... आणि त्यांचं निर्मूलन करणंही मुळीच सोपं नाही!
